

SUNIY INTELEKT TEXNOLOGIYALARI TASIRINI PSIXOLOGIK TAHLILI

Mirzayeva Nilufar Farhod qizi

*Tibbiy pedagogika, stomatologiya va
pediatriya fakulteti 204-B guruh talabasi*

Baxromov Xushnodbek Xislatjon o'g'li

*Toshkent davlat tibbiyot universiteti
pedagogika va psixologiya kafedrasida o'qituvchisi*

Dolzarbliigi. Raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim mazmuni va talabalar bilimini baholash mezonlarini qayta ko'rib chiqish zarurati ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi. Tadqiqotning dolzarbligi quyidagi ustuvor jihatlar bilan asoslanadi:

Intellektual kompetensiyalarga bo'lgan talab: Zamonaviy mehnat bozorida standart amallardan ko'ra, ijodiy tafakkur va muammolarni innovatsion hal etish qobiliyatlari asosiy ko'nikmalar sifatida e'tirof etilmoqda. Shu sababli, SI texnologiyalarining ushbu jarayonlarga psixologik ta'sirini o'rganish o'ta muhimdir.

Ommaviy foydalanish va kognitiv bog'liqlik: O'tkazilgan so'rovnoma shuni ko'rsatadiki, talabalarining 40% qismi o'quv topshiriqlarini bajarishda SI imkoniyatlaridan "ko'pincha", qolgan 60% qismi esa "ba'zida" foydalanadi (so'rovnoma natijalari). Bu texnologiyaning talabalar hayotiga to'liq kirib borganligidan dalolat beradi.

Mustaqil fikrlashning susayishi xavfi: Tadqiqotda ishtirok etgan talabalarining 78% qismi yangi g'oya o'ylab topishga qiynalganda darhol SI bilan maslahatlashishi aniqlandi (so'rovnoma natijalari). Bu holat tayyor algoritmik yechimlarga haddan tashqari tayanish natijasida talabalarining mustaqil tahlil qilish faolligini susaytirishi va "kreativ turg'unlik"ka olib kelishi mumkin.

Psixologik muvozanatni saqlash zarurati: Talabalarining 60% qismida SI tufayli "fikrlashdan dangasalik" (kognitiv yuklama kamayishi) hissi uyg'onishi (so'rovnoma natijalari) ta'lim jarayonida kreativlikni saqlab qolish uchun texnologiyalardan foydalanishda pedagogik vositachilik va shaxsiy refleksiyani rag'batlantirishni taqozo etadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, ta'kidlash joizki, sun'iy intellekt texnologiyalari ijodiy tafakkurni rivojlantirishda ham imkoniyat, ham jiddiy psixologik xavf sifatida namoyon bo'lmoqda. Ushbu jarayonlarni ilmiy tahlil qilish, talabalarining tanqidiy fikrlash qobiliyatini saqlab qolgan holda texnologiyalardan muvozanatli foydalanish modellarini aniqlashga xizmat qiladi.

Maqsadi. Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi — sun'iy intellekt (SI) texnologiyalarining talabalar ijodiy tafakkuriga ko'rsatadigan psixologik ta'sir mexanizmlarini nazariy va amaliy tahlil qilish. Tadqiqot doirasida quyidagi vazifalarni amalga oshirish ko'zda tutilgan:

Talabalarning o'quv jarayonida SI vositalaridan foydalanish darajasi va chastotasini aniqlash.

SI taqdim etgan tayyor algoritmik yechimlarning talabalar mustaqil tahlil qilish faolligi va kognitiv yuklamasiga ta'sirini baholash.

Texnologik imkoniyatlar va "kreativ turg'unlik" xavfi o'rtasidagi muvozanatni o'rganish.

Ta'lim jarayonida ijodiy salohiyatni saqlab qolgan holda SI dan samarali va muvozanatli foydalanishning psixologik modellarini taklif etish.

Metodlar va natijalar. Tadqiqot sifatli (qualitative) yondashuv hamda ilmiy adabiyotlarni tizimli va qiyosiy tahlil qilish metodlari asosida olib borildi. Amaliy qismda 50 nafar respondent ishtirokida maxsus psixologik so'rovнома o'tkazildi. Respondentlarning 86% qismi ayol, 14% qismi erkak talabalar bo'lib, ularning 70% qismi 18-20 yosh guruhiga mansubdir. Ishtirokchilarning 64% qismi ikkinchi kursda tahsil oladi.

O'tkazilgan tahlillar quyidagi asosiy natijalarni ko'rsatdi:

Texnologik integratsiya darajasi: Talabalarning 40% qismi o'quv topshiriqlarini bajarishda SI imkoniyatlaridan "ko'pincha", 60% qismi esa "ba'zida" foydalanishi aniqlandi, bu esa texnologiyaning ta'limda keng ommalashganidan dalolat beradi.

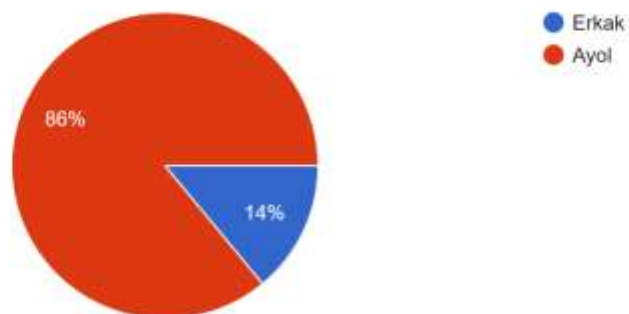
Kognitiv bog'liqlik va divergent fikrlash: Yangi g'oya o'ylab topish jarayonida talabalarning 78% qismi darhol SI bilan maslahatlashishini bildirdi. Bu holat kognitiv moslashuvchanlikni oshirsa-da, respondentlarning 60% qismida "fikrlashdan dangasalik" (kognitiv yuklamaning kamayishi) hissini uyg'otishi kuzatildi.

Ijodiy rag'bat va vaqt menejmenti: SI taqdim etgan ma'lumotlar talabalarning 62% qismida tasavvur olamini kengaytirishi va yangi g'oyalarga ruhlantirishi aniqlandi. Shu bilan birga, 62% respondent SI natijasini tahrirlash mustaqil ijodiy ish yaratishdan ko'ra vaqtni sezilarli darajada tejashini tasdiqladi.

Psixologik ishonchsizlik omili: SI orqali olingan tezkor natijalar talabalarning 58% qismida o'zining shaxsiy intellektual qobiliyatiga nisbatan qisman ishonchsizlik paydo qilishi aniqlandi.

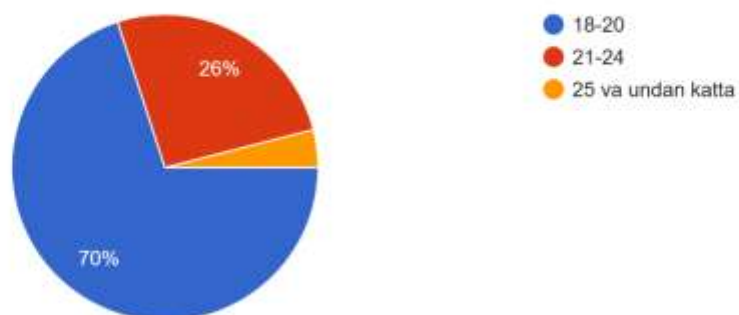
Вопрос без заголовка

50 ответов

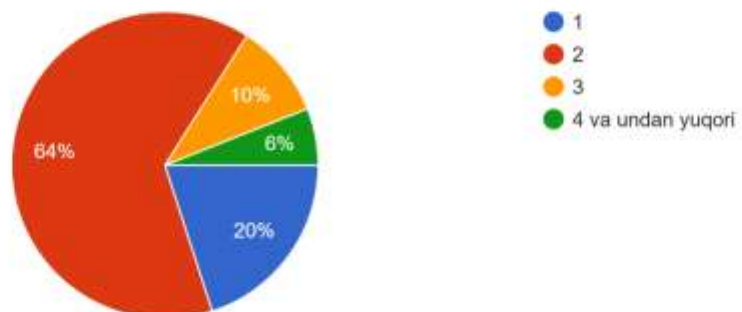
Yoshingiz?

50 ответов

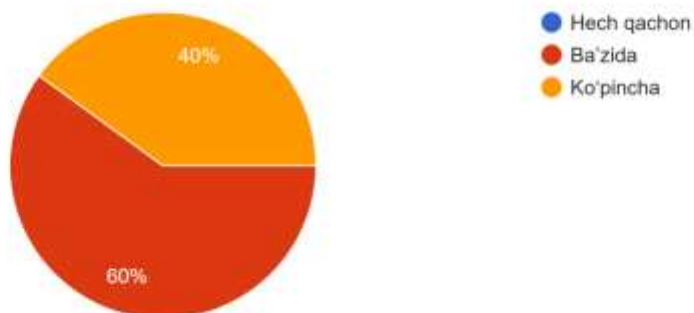
Siz nechanchi kursda o'qiysiz?

50 ответов

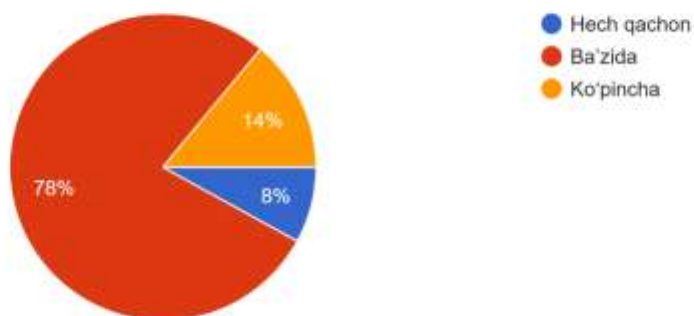
O'quv topshiriqlarini bajarishda sun'iy intellekt (ChatGPT, Midjourney va b.) imkoniyatlaridan foydalanaman.

50 ответов

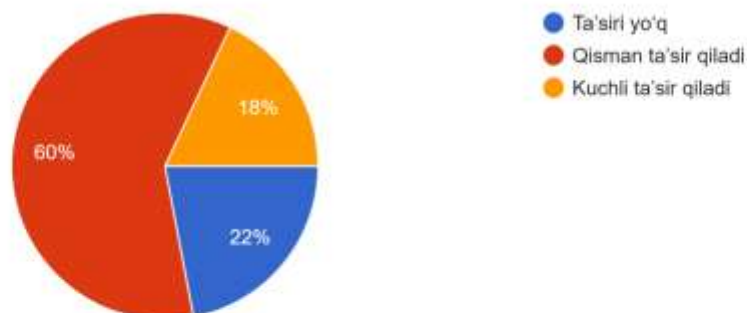
Yangi g'oya o'ylab topishga qiynalsam, darhol sun'iy intellekt bilan maslahatlashman.

50 ответов

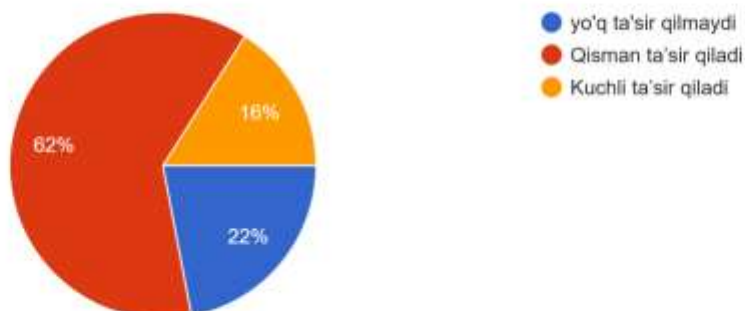
Tayyor algoritmlarga tayanib qolish menda "fikrlashdan dangasalik" (kognitiv yuklama kamayishi) hissini uyg'otadi.

50 OTBETOB

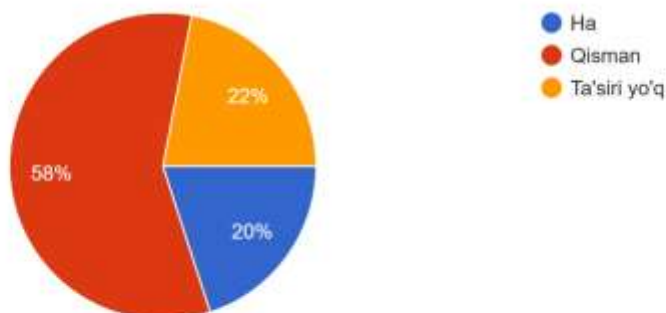
Sun'iy intellekt taqdim etgan ma'lumotlar mening tasavvur olamimni kengaytiradi va yangi g'oyalarga ruhlantiradi.

50 OTBETOB

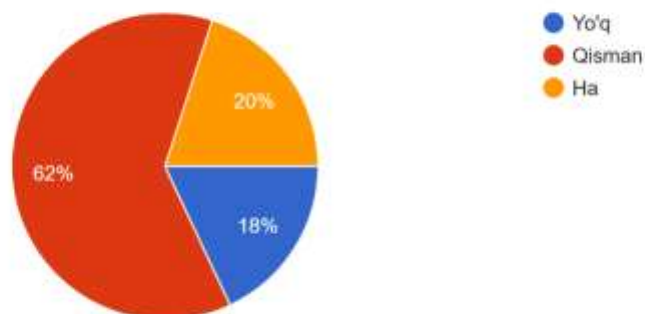
SI orqali olingan tezkor natijalar menda o‘z qobiliyatimga nisbatan ishonchsizlik (yoki haddan tashqari ishonch) paydo qiladi.

50 OTBETOB

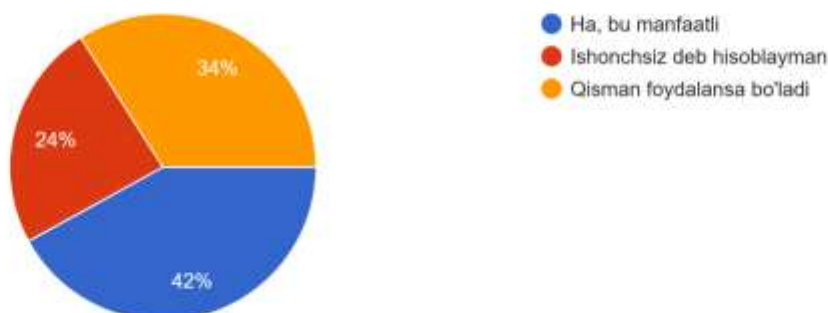
Mustaqil ravishda ijodiy ish yaratishdan ko‘ra, SI natijasini tahrirlash vaqtimni tejaydi.

50 ответов

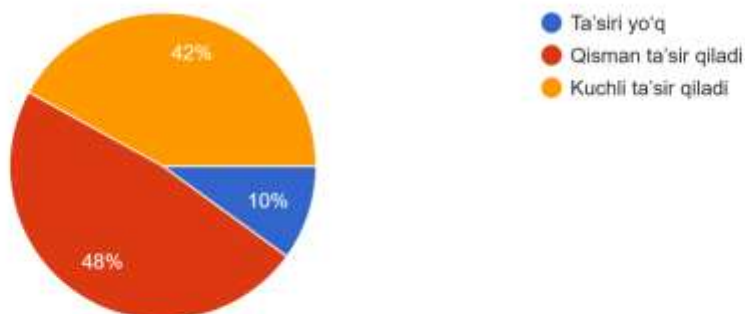
Sun‘iy intellekt dan yangi g‘oyalar yaratishda foydalansa bo‘ladi deb hisoblayman.

50 ответов

Sun‘iy intellektga haddan tashqari bog‘lanib qolish talabalarning tanqidiy fikrlashiga salbiy ta‘sir qiladi deb o‘ylayman.

50 ответов

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, SI vositalari talabalarning kognitiv moslashuvchanligini oshiradi va divergent fikrlash orqali original g'oyalar yaratishga ko'maklashadi. Shu bilan birga, tayyor algoritmik yechimlarga haddan tashqari tayanish talabalarning mustaqil tahlil qilish faolligini susaytirishi va konvergent (bir qolipli) fikrlashning ustunligiga olib kelishi aniqlandi.

Xulosa. O'tkazilgan nazariy tahlil va amaliy so'rovnoma natijalari shuni ko'rsatadiki, sun'iy intellekt (SI) texnologiyalari zamonaviy talaba kognitiv faoliyatining ajralmas qismiga aylanib ulgurgan. Tadqiqot davomida aniqlangan 78% ko'rsatkich — talabalarning yangi g'oya yaratishda darhol SIga murojaat qilishi — ushbu texnologiyaning nafaqat ko'makchi, balki asosiy kognitiv tayanch vazifasini bajarayotganidan dalolat beradi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Imkoniyatlar va kreativ o'sish: SI vositalari talabalarning kognitiv moslashuvchanligini oshirib, divergent fikrlash orqali original g'oyalar yaratishga xizmat qiladi. Respondentlarning 62% foizi SI ularni yangi g'oyalarga ruhlantirishini e'tirof etgani uning ijodiy stimulyator sifatidagi ijobiy rolini tasdiqlaydi.

Kreativ turg'unlik xavfi: Tayyor algoritmik yechimlarga haddan tashqari bog'lanib qolish talabalarning mustaqil tahlil qilish faolligini susaytiradi. Tadqiqotda ishtirok etganlarning 60% foizida "fikrlashdan dangasalik" hissi uyg'onishi SI texnologiyalari kognitiv yuklamani kamaytirish orqali intellektual passivlikka olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi.

Psixologik muvozanat: SI orqali olingan tezkor natijalar talabalarning 58% foizida o'zining individual qobiliyatiga nisbatan ikkilanish yoki ishonchsizlik paydo qilishi aniqlandi. Bu esa kreativlikni saqlab qolish uchun texnologiyalardan foydalanishda shaxsiy refleksiyaning (o'zini anglashni) kuchaytirishni talab etadi.

Amaliy takliflar:

Oliy ta'lim jarayonida SI texnologiyalaridan foydalanishda "muvozanatli model"ni joriy etish zarur. Bunda asosiy e'tibor talabaning tayyor natijani qabul qilishiga emas, balki SI bergan ma'lumotni tanqidiy tahlil qilish va uni takomillashtirishga yo'naltirilgan pedagogik uslubiyotlarni ishlab chiqishga qaratilishi lozim. Zero, sun'iy intellekt inson o'rnini bosuvchi emas, balki uning ijodiy salohiyatini kengaytiruvchi instrument bo'lib qolishi shart.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Russell, S., & Norvig, P. (2021). Artificial intelligence: A modern approach (4th ed.). Pearson.
2. Floridi, L. (2023). Artificial intelligence, ethics, and society. Oxford University Press.

3. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). The second machine age: Work, progress, and prosperity in a time of brilliant technologies. W. W. Norton & Company.
4. Kahneman, D. (2011). Thinking, fast and slow. Farrar, Straus and Giroux.
5. Mayer, R. E. (2009). Multimedia learning (2nd ed.). Cambridge University Press.
6. Sweller, J. (2020). Cognitive load theory and educational technology. Educational Psychology Review.
7. UNESCO. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO Publishing.